

МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ, БАСТАУЫШ БІЛІМ БЕРУ,
АРНАЙЫ ЖӘНЕ ҚОСЫМША БІЛІМ БЕРУ МӘСЕЛЕЛЕРІ

ПРОБЛЕМЫ ДОШКОЛЬНОГО И НАЧАЛЬНОГО,
СПЕЦИАЛЬНОГО И ДОПОЛНИТЕЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

МРНТИ 14.27.01

<https://doi.org/10.51889/2959-5762.2023.78.2.031>

Б.А. Киясова^{1*}

¹№2 Оқушылар үйі, Алматы қаласы Білім басқармасы,
Алматы, Қазақстан

ҚОСЫМША БІЛІМ БЕРУ БАҒДАРЛАМАЛАРЫН
ЖҮЗЕГЕ АСЫРУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ (№2 Оқушылар үйі мысалында)

Аңдатпа

Мақалада Қазақстан Республикасындағы қосымша білім беру жүйесінің қалыптасу тарихы, қайта құрылуы қарастырылды. Аталған тақырып бойынша зерттеулер жүргізген ғалымдардың еңбектеріне тоқталдық. Қазіргі уақытта Қазақстан Республикасында қосымша білім беруді жүзеге асырып отырған ұйымдар мен қайта құрылған қосымша білім беру мекемелері көрсетілді. Сонымен бірге, қосымша білім беруді мемлекет тарапынан жүзеге асыруды қамтамасыз етіп отырған Оқушылар үйіндегі оқу - тәрбие үрдісінің ерекшеліктері анықталды. Аталған мекемелердегі басшылыққа алынатын құжаттар, оқу-тәрбие үрдісін бақылау, есеп беру түрлері талданып, өзіндік көзқарастар айтылды. Қосымша білім беру ұйымдарындағы педагогтар, олардың лауазымдық міндеттері көрсетілді. Оқушылар үйі оқу – тәрбие үрдісінде басшылыққа алынатын Үлгілік (типтік), авторлық, модифициаланған (бейімделген) оқу бағдарламаларының ерекшеліктеріне тоқталдық. Бұл бағдарламаларды оқу-тәрбие үрдісінде қолдану баяндалды.

Түйін сөздер: қосымша білім беру, Оқушылар үйі, стандарт, номативтік құжаттар, үлгілік, авторлық, модифициаланған бағдарламалар.

Киясова Б.А.*

¹ Дом школьников №2, Управления образования г. Алматы,
г. Алматы, Казахстан

ОСОБЕННОСТИ РЕАЛИЗАЦИИ ПРОГРАММ
ДОПОЛНИТЕЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ (на примере Дома школьников №2)

Аннотация

В статье рассмотрена история становления, преобразования системы дополнительного образования в Республике Казахстан. Мы остановились на работах ученых, проводивших исследования по данной теме. Показаны организации и реорганизованные учреждения дополнительного образования, осуществляющие в настоящее время дополнительное образование в Республике Казахстан. Вместе с тем, выявлены особенности учебно-воспитательного процесса в домах школьников, обеспечивающие реализацию дополнительного образования государством. Проанализированы руководящие документы в данных учреждениях, виды контроля учебно-воспитательного процесса, отчетности, высказаны свои взгляды. Показаны педагоги в организациях дополнительного образования, их должностные обязанности. Освещены учебные программы в домах школьников, авторские программы педагогов, их особенности. Остановились на особенностях типовых (типových), авторских, модифицированных (адаптированных) учебных программ, которыми руководствуется дом школьников в учебно-воспитательном процессе. Изложено применение данных программ в учебно-воспитательном процессе.

Ключевые слова: дополнительное образование, Дом школьников, стандарт, номативные документы, типовые, авторские, модифицированные программы.

Kiyassova B. ^{1*}

¹Houses of school children No. 2, Department of Education of Almaty
Almaty, Kazakhstan

FEATURES OF THE IMPLEMENTATION OF ADDITIONAL EDUCATION PROGRAMS (on the example of the School Children's Home No. 2)

Abstract

The article examines the history of the formation and transformation of the system of additional education in the Republic of Kazakhstan. We focused on the works of scientists who conducted research on this topic. Organizations and reorganized institutions of additional education, currently providing additional education in the Republic of Kazakhstan, are shown. At the same time, the features of the educational process in the homes of schoolchildren that ensure the implementation of additional education by the state are revealed. The guiding documents in these institutions, types of control of the educational process, reporting are analyzed, their views are expressed. Teachers in organizations of additional education, their job responsibilities are shown. The educational programs in the homes of schoolchildren, the author's programs of teachers, their features are highlighted.

We focused on the features of standard (standard), author's, modified (adapted) curricula, which are guided by the house of schoolchildren in the educational process. The application of these programs in the educational process is described.

Keywords: additional education, School children's Home, standard, normative documents, standard, author's, modified programs.

Кіріспе. Қазақстан Республикасындағы білім беру жүйесі соңғы уақытта жаһандық даму динамикасына сәйкес өзгерістерге тез бейімделуге бағытталған сала болып табылады. Әрине, бұл өзгерістердің жағымды жақтарымен қатар, жағымсыз тұстары да бар. Дегенмен, соңғы жылдары тиімді өзгерістер әкелген реформалардың қатарында, оқушыларға мектептен тыс қосымша білім беру саласының мемлекеттік деңгейде қадағалануы қуантады.

2021 жылғы 11 наурыздағы Үкімет отырысында «Дарынды балаларды қолдау жұмыстарын жалғастырамыз. Республикалық олимпиаданың, Президенттік олимпиаданың жаңа үлгілері енгізіледі. Оған қоса, жақында қабылданған заңның шеңберінде қосымша білім алуға кең мүмкіндік беру үшін мемлекеттік тапсырыс конкурстық негізде және жекеменшік ұйымдарда да орналасатын болады, – деп көрсетілген [1].

Сонымен бірге, «Қазақстан Республикасы үздіксіз білім беру жүйесіндегі тәрбие тұжырымдамасында» басым құндылықтар ретінде балалардың дербес дамуы, өзін-өзі табысты көрсетуі және өзін-өзі анықтауы көрсетілген [2].

Демек, қосымша білім беру жүйесінің оқушының тұлға ретінде қалыптасуында атқаратын ролінің маңызды екендігі мемлекет тарапынан да қолдауға ие бола бастағандығын көрсетеді.

Мектептен тыс уақытта оқушылардың бос уақытын ұйымдастыру және оның маңызы педагогика ғылымы тарапынан жан-жақты зерттеліп келеді. Мысалы, патшалық ресей кезеңінде бұл мәселенің алғаш ғылыми негізін қалаған В.П. Вахтеров болды. Ол «Внешкольное образование народа» (1896) деген еңбегінде адамның жеке басының қабілеттері мен қасиеттерін дамытуға еркіндік берілуі керек деп есептеді [3]. Оның идеяларын жалғастырған К.Н. Венцель болды. Ол «еркін мектеп», «еркін тәрбие» идеяларының тек теориялық тұрғыдан зерттеп қоймай, оны тәжірибеде жүзеге асырып, 1906 жылы «Еркін бала үйін» (Дом свободного ребенка) ашқан [4].

Кеңестік дәуірде оқушылардың бос уақытын ұйымдастыру мәселесін П.Ф. Каптерев, С.Т. Шацкий және т.б. педагогтардың еңбектерінде көрініс тапқан [5]. Соңғы жылдары В.П. Голованов, Л.Н. Буйлова сынды ресейлік ғалымдардың зерттеу объектісіне айналды [6]. Н.Н. Максимованың «Финансирование социальных инвестиций в дополнительное образование детей» атты еңбегі де аталған сала бойынша маңызды болып табылады [7]. Сонымен бірге, қосымша білім беру мәселесі бірқатар Қазақстандық зерттеулерде де орын алған [8].

Аталған мәселе бойынша талданған әдебиеттерде, соңғы жылдары Қазақстанда қосымша білім беру ұйымдарының бірнеше түрі бар. Мысалы:

- Оқушылар сарайы, Оқушылар үйлері;
  - Жас натуралистер стансасы;
  - Гуманитарлық білім, техникалық білім, эстетикалық тәрбие бағытындағы орталықтар
  - Экологиялық туризм және экскурсия бағытындағы орталықтар;

– Ғылым мен техниканың әралуан салалары мен өнер және спорттың түрлері бойынша мамандандырылған орталықтар;

– Балалар студиясы, сауықтыру, білім беру лагерлері, балалар паркі, мұражайлар.

Бүгінгі таңда мыңдаған оқушылар, жоғарыда көрсетілген қосымша білім беру ұйымдарында өз қызығушылықтары бойынша бос уақыттарын тиімді ұйымдастырып, қабілеттерін дамытуда. Бірақ, аталған ұйымдар негізінен үлкен қалалар мен аудан орталықтарында орналасқан, ал шағын ауылдарда бұл мәселе әлі де болса, шешуін қажет етеді.

Зерттеу материалдары мен әдістері. Елімізде қосымша білім беру жүйесінің тарихы кеңестік кезеңнен бастау алатыны белгілі. Оның даму кезеңдерін А.Д. Сыздықбаева мен А.Н. Сейдуалиева өз мақаласында төмендегідей көрсеткен:

– 1918-1939 жылдары мектептен тыс мемлекеттік мекемелердің құрылуы (жас натуралистер станциясы, балалар шығармашылығы студиялары, пионерлер үйі, сарайлары, балалар спорттық мектептері).

– 1939-1960 жылдары мектептен тыс мекемелердің нормативті-құқықтық базасының қалыптасуы

– 1960-1984 жылдары мектептен тыс мемлекеттік мекемелердің қарқынды дамуы

– 1984-1992 мектептен тыс мекемелердің қосымша білім беру мекемелері ретінде қайта құрыла бастауы [9].

«Қосымша білім беру» ұғымы бүгінгі таңда кең таралған әрі ҚР білім беру жүйесінің бір тармағы ретінде танылған. Қосымша білім беру екі бағытта жүргізіледі, біріншісі – балаларға, оқушыларға, екіншісі – ересектерге. Балаларға қосымша білім беру ұғымына берілген анықтамаларда баланың бос уақытын дұрыс ұйымдастыру арқылы, оның тұлғалық қасиеттері мен қабілеттерін дамытуға мүмкіндік беретін маңызды сала екендігі қарастырылған. «Қосымша білім беру жағдайында балалар өздерінің шығармашылық әлеуеттерін, қазіргі қоғамға бейімделу дағдыларын дамыта алады және бос уақытты толыққанды ұйымдастыру мүмкіндігін алады» [2], – деп көрсетілген.

Бүгінгі жаһандану заманы жан-жақты дамыған, рухани бай, өзгерістерге тез бейімделе алатын, бәсекеге қабілетті, сыни ойлай алатын жаңа заман адамдарын тәрбиелеуді талап етіп отыр. Сонымен бірге, балаларды түрлі гаджеттерге деген тәуелділіктерінен де арылуға мүмкіндік болып табылады. Қосымша білім беру ұйымдарының атқаратын ролі мұнымен де шектелмейді, ең маңыздысы, олар өздерінің қабілеттерін дамытып, бос уақыттарын тиімді ұйымдастырып қана қоймай, болашақ мамандықтарын да таңдауға қадам жасайды.

Балалардың танымдық қызығушылықтары мен шығармашылық белсенділіктерін, өзіндік қажеттіліктерін мектептегі білім беру ісі толық қанағаттандыра алмайды. Оның бірнеше себептері бар. Ең бастысы мектеп – базалық білім беру міндетін жүзеге асырады және оқушы санының көп болуы, барлығының қабілеттерін бір уақытта дамытуға базалық т.б. ресурстардың жетіспеушілігі де кедергі келтіреді.

Ал, мектептен тыс қосымша білім беру ұйымдары, оның ішінде Оқушылар үйі аталған мәселерді мемлекет тарапынан шешуге атсалысатын бірден-бір мекеме болып табылады. Яғни «баланың жақын аймақта» дамуына қосымша білім беру жүйесінің қосатын үлесі мол екендігі ата-ана, педагогтар, құзырлы орындар, зерттеушілер тарапынан да соңғы кезде жиі айтылуда.

Оқушылар үйі қосымша білім беру мен тәрбие ісі бойынша мемлекеттік саясатты жүзеге асыруды негізгі мақсат ете отырып, өз қызметтерін мынадай ресми құжаттар негізінде жүзеге асырады:

1 ҚР «Білім туралы» Заңы 27.07.2007ж. №319–III, (толықтырулар мен түзетулер енгізілген 07.07.2020 ж.).

2 «Қазақстан Республикасында балаларға қосымша білім берудің тұжырымдамалық» 19.02.2019 ж.

3 «Қазақстан Республикасында 2022-2026 жылдары білімнің дамуы тұжырымдамасы»

4 «Қосымша білім беру ұйымдарына балаларды қабылдау, құжаттарды тіркеу» мемлекеттік қызметті ұсыну стандарты. 22.05.2020 ж. №219. және тағы басқа ресми құжаттар бар.

Бұған қоса, №2 Оқушылар үйінің 22.12.2008 ж. №6/987 номермен бекітілген Жарғысы бар. Бір сөзбен айтқанда, Оқушылар үйі, Қазақстан Республикасының қосымша білім беру саясатын жүзеге асыруды қамтамасыз ету үшін, барлық заңды құжаттарға ие.

Алматы қаласы Білім басқармасына қарасты №2 мемлекеттік коммуналдық қазыналық Оқушылар үйі 1975 жылы Пионерлер үйі болып құрылған. Еліміздегі тарихи, саяси-әлеуметтік өзгерістер барысында әр жылдары атауы өзгеріп, экономикалық қиындықтарға тап болса да өзінің бастапқы мақсаты – оқушылардың бос уақытын ұйымдастыру бойынша қызметін тоқтатпаған. Қазіргі атауы Алматы қаласы әкімінің 2008 жылғы 22 желтоқсанда қол қойылған № 6/987 «Алматы қаласы қосымша білім беру ұйымдарының атауын өзгерту туралы» қаулысына сәйкес өзгертілді.

Білім алу үрдісі білім алушылардың қызығушылықтары мен таңдаған үйірмелеріне орай бір жастағыларға және әр түрлі жастағыларға тегін беріледі. Оқу жылы қыркүйек айының 15 мен мамыр

айының 31 аралығында жүргізіледі. Оқыту үрдісінде үйрену, есте, сақтау, қайталау, алған білімді тексеру сынды дәстүрлі әдістер қолданылады және шығармашылық жұмыстар бойынша көрме, концерт, турнир, байқаулар ұйымдастырылады.

Мақаланы жазу барысында, ғылыми әдебиеттерді талдау, салыстыру, ақпаратты өңдеу, математикалық статистика әдістері қолданылды.

Зерттеу нәтижесі мен талдау. Қосымша білім беру – мектептен тыс мекемелерде жүзеге асырылады, дегенмен, мектеп ішінде де сабақтан тыс уақытта жүргізіледі. Алайда мектепшілік қосымша білім беру көп жағдайда оқушылардың сұраныстары мен мүмкіндіктерін толық қанағаттандыра алмайтына белгілі. Ал, Қосымша білім беру ұйымдары балалардың отбасынан, мектептен алған білім – тәрбиесін толықтырады, олармен бірлесе отырып, жеткіншектердің дене-бітімінің сымбатты болуына, ақыл-ойының дұрыс қалыптасуына, рухани-әлеуметтік, моральдық тұрғыда дамуына ықпал етеді, еңбекке баулу, өмірге, қоғамға бейімделу сынды тұлғалық қажеттіліктерін де дамытуға атсалысады.

Осы орайда №2 мемлекеттік коммуналдық қазыналық Оқушылар үйінің негізгі мақсаты – білім алушылардың жеке басының дамуы мен оң нәтижелерге қол жеткізуі үшін бірыңғай білім беру кеңістігін қалыптастыру, педагогикалық технологияларды заман талабына сәйкес жетілдіріп отыру. Аталған мақсатты жүзеге асыру барысында атқарып жатқан қызметіне тоқталатын болсақ, білім алушылардың жан-жақты дамуына мүмкіндіктер жасау үшін түрлі аудио, видеоаппараттармен, компьютерлік, проекторлық техникалармен жабдықталған. №2 Оқушылар үйінің екі оқу ғимараты бар. №1 – ғимаратта әкімшілік, оқу кабинеттері орналасқан, №2 ғимаратта – акт залы және оқу кабинеттері бар. Кабинеттер жүргізілетін үйірменің ерекшелігіне байланысты жабдықталған. Мәселен, шахмат үйірмесі қажетті құралдармен толық жабдықталған, сол сияқты қолөнер үйірмесі, би залы да оқу үрдісіне сай дайындалған.

№2 Оқушылар үйінде білім алушылар қазақ және орыс тілінде тегін сондай ақ ақылы түрде білім алады және әртүрлі әлеуметтік топ өкілдерінен тұрады. Мемлекеттің қолдауына сәйкес, ең алдымен аз қамтылған, көп балалы отбасыларының балалары қабылданады.

Кесте №1. Оқушылар үйінде білім алушылар және олардың әлеуметтік жағдайының сандық көрсеткіші

№	Құрамдық көрсеткіштер	саны
1	Барлық оқушылар:	1896
	қыздар	1497
	ұлдар	399
3	Отбасылық жағдайы:	
	Аз қамтылған	94
	Көпбалалы	106
	Толық емес	237

№2 Оқушылар үйі ғылыми-техникалық, әлеуметтік-педагогикалық, гуманитарлық, музыкалық, көркемөнер-эстетикалық бағыттар бойынша өз жұмысын жүзеге асырады. Әрбір бағыт бойынша бірнеше үйірмелер бар.

Кесте №2. №2 Оқушылар үйіндегі бағыттар мен үйірме атаулары

Бағыттар	Үйірмелер
Ғылыми-техникалық	«Лего», «Информатик», «Шахматист», «Логика әлемі»
Әлеуметтік-педагогикалық	«Полиглот» «Тіл өнері»
Музыкалық	«Мұрагер» домбыра үйірмесі, «Томирис» би ансамблі, «Дәстүрлі домбыра», «Домбырамен ән салу», «Little star» вокал үйірмесі, «Веселые нотки» т.б.
Көркем өнер	«Жас суретшілер», «Сықырлы бояулар», «Изостудия»
Эстетикалық	«Қолөнер», «Бисероплетение»

№2 Оқушылар үйінде білім алушылар өз қызығушылықтары негізінде қалаған үйірмеде білім алуымен қатар, педагогтар мен әдіскерлер тарапынан ұйымдастырылған түрлі тәрбиелік іс-шараларға да қатыстырылады. №2 Оқушылар үйінде тәрбие жұмысы сегіз бағыт бойынша да жүргізіледі:

1. Қазақстандық патриотизм мен азаматтық құқық;
2. Рухани-адамгершілік;
3. Эстетикалық;
4. Отбасылық;
5. Экологиялық;
6. Зияткерлік;
7. Көркем-эстетикалық;
8. Дене тәрбиесі, салауаттылық.

№2 Оқушылар үйінде білім беруші – «қосымша білім беру педагогы» лауазымы бойынша қызмет атқарады. Қосымша білім беру педагогы дегеніміз белгілі мамандық бойынша жоғары немесе орта арнайы білімі бар мамандар. Білім беру ұйымындағы қосымша білім беру педагогы қызметтері лауазымдық нұсқаулық бойынша бекітіледі [10]. Қосымша білім беру педагогы өз қызметінде: ұйым жарғысын; лауазымдық нұсқаулықты; ішкі еңбек тәртіптемесі ережесін; ұжымдық шартты; қосымша білім беру бағдарламасы мен оқу жоспарын; білім беру саласында қолданылатын нормативтік-құқықтық актілерді білім беру жүйесінде әрекет ететін нормативтік-құқықтық актілерді басшылыққа ала отырып, жұмыс істеуге тиісті [10]. Жыл сайын педагогтар жоспар бойынша аттестациядан өтеді, нәтижесіне қарай сәйкес категория бойынша кәсіби шеберліктерін де жетілдіріп отырады. Қосымша білім педагогтары да педагог-эксперт, педагог-модератор, педагог-зерттеуші санаттары бойынша аттестациядан, тестілеуден өтіп, арнайы куәліктерді иеленеді.

Кесте №3. №2 Оқушылар үйі қосымша білім беру педагогының сапалық көрсеткіштері (2020-2022 ж.)

Год	Барлық саны	Педагогикалық білімі бар	
		жоғары	Арнайы кәсіби білімі бар жоғары арнайы кәсіби орта білім
2020	57	53	4
2021	49	45	4
2022	49	46	3

Оқушылар үйіндегі оқу-тәрбие үрдісі Қосымша білім беру бағдарламалары негізінде жүзеге асырылады. **Қосымша білім беру бағдарламалары** – әртүрлі бағыттағы білім беру бағдарламалары: қосымша білім берудің жалпы білім беру мекемелерінде (біліктілікті жетілдіру мекемелерінде, кәсіптік бағдар беру курстарында орталықтарында, музыка және көркемсурет мектептерінде, балалар шығармашылығы үйлерінде, өнер мектептерінде, жас техниктер станцияларында, жас натуралистер станцияларында және тиісті лицензиялары бар басқа да мекемелерде); жеке педагогикалық қызмет арқылы жүзеге асырылады [13]. Қосымша білім бағдарламалары өз ішінде үш бағдарлама *Авторлық бағдарламалар*, *Модифициаланған бағдарламалар* және *Үлгілік бағдарламалар* негізінде жүргізіледі. Сол бағдарламаның негізінде оқу жоспары және күнделікті жоспар-конспект құрастырылады. Бағдарлама да, оқу жоспары да Оқушылар үйі директорының қолымен бекітіледі.

Кесте №4. Оқу бағдарламаларының мониторингі (2020-2022 ж.)

Жыл	Қосымша білім беру педагогы	Авторлық бағдарламалар	Модифициаланған бағдарламалар	Үлгілік бағдарламалар
2020	57	1	46	10
2021	49	3	36	10
2022	49	5	36	8

Авторлық бағдарламалар. Авторлық бағдарламаны педагог немесе педагогтар ұжымы дайындайды және оған зияткерлік құқығы беріледі. Бұл – не алғаш рет енгізілетін курс, немесе автордың дәстүрлі тақырыпты өзіндік тәсілмен оқыту бағдарламасы. Мұндай бағдарлама мазмұны – жаңашылдығымен және өзектілігімен ерекшеленетін білім беру мәселелерін шешуге ұсынылған құралдар жиынтығынан тұрады. Авторлық бағдарлама эксперименттік те болуы мүмкін, бірақ міндетті түрде жаңалығы мен авторлығы құжат бойынша дәлелді болуы қажет [11]. Бүгінгі таңда қосымша білім беру педагогтары авторлық бағдарламаларды арнайы сайттардан да тегін немесе ақылы түрде жүктеп ала алады [12].

Әрбір үйірме жетекшісі өзінің немесе сол сала бойынша Авторлық бағдарламаны дайындаған басқа педагогтардың бағдарламаларын пайдаланады.

Модифициаланған бағдарламалар. Яғни, типтік бағдарлама негізінде педагогтың оқыту үдерісінің ерекшеліктеріне сәйкес бейімдеп, өзгерістер мен толықтырулар енгізе отырып жасаған бағдарламалары [11]. Модифициаланған бағдарламалар оқушылардың жас ерекшеліктерін ескере отырып, нақты нәтижелер алуға бағытталған.

Үлгілік немесе типтік бағдарламалар. Бұл бағдарламаларды нақты білім бағыты бойынша арнайы білім басқармасы ұйымдары дайындап, қолдануға ұсынады. Аталған бағдарлама министрлік немесе қосымша білім беру департаменті тарапынан бекітіледі.

№2 Оқушылар үйіндегі оқу-тәрбие үрдісін бақылау мен қадағалау «Қосымша білім беру ұйымдарына оқушылардың құжаттарын қабылдау және оларды қосымша білім берумен қамтамасыз ету» деп аталатын мемлекеттік стандарт негізінде жүргізіледі. Осы құжатқа сүйене отырып, төмендегідей бақылау түрлері жүзеге асырылады:

- Стандарттың жүзеге асырылуын қадағалау
- Құжаттардың дұрыс жүргізілуін қадағалау;
- Білім сапасын қадағалау;
- Оқытудың сапасын қадағалау;
- Топтағы оқушы санын қадағалау.

Бақылау түрін дұрыс тандау, Оқушылар үйіндегі оқу-тәрбие үрдісі туралы толық ақпарат бере алады, педагогтар ұжымының күшті және әлсіз жақтарын анықтауға, соған сәйкес өзінің педагогикалық іс-әрекетін дұрыс жоспарлауға көмектеседі.

Бақылау түрлері: тақырыптық және әкімшілік. Бақылау мынадай формада жүргізіледі: педагогтардың жоспарларын, құжаттарын мен сабаққа қажетті материалдарын талдау, тоқсандық демалыстарда өткізілетін іс-шараларды жоспарлау, сабаққа қатысу журналдарын тексеру, сабақтағы және ұйымдастырылған іс-шараларға қатысу, әдістемелік тұрғыдан көмек көрсету, білім алушылармен әңгіме өткізу. Бақылаудың қорытындысымен таныстыру, орын алған мәселелерді шешу педагогикалық кеңестің, әдістемелік бірлестік отырыстарының күн тәртібіне сәйкес қарастырылады. Сонымен бірге, бақылау қорытындысы арнайы анықтамаларда, педагогикалық кеңестің хаттамаларында көрініс табады. Қосымша білім беру жүйесіндегі нормативтік құжаттардағы өзгерістер, Білім басқармасының немесе әкімшілік тарапынан жіберілген бұйықтар директордың жанында отырыстарда таныстырылып, талқыланады. Бұл да өз кезегінде педагогикалық ұжымының қоғамдағы өзгерістерге тез бейімделіп отыруына ықпал етеді.

Қорытынды. Кеңестік жүйенің ыдырауы, соған сәйкес білім беру жүйесінде орын алған дағдарыс, көп ұзамай жаңа трансформацияға ие болып, дамудың өзіндік жолын табуға бағытталған реформаларды жүзеге асырды. ХХ ғасырдың 90-жылдары басталған бұл өзгеріс 2000 жылдары жалғасып, мектептен тыс арнайы ұйымдастырылған тәрбие беру ісінің баланың тұлға ретінде қалыптасуында өте маңызды екендігі дәлелденді. Біз де өз мақаламыз да қосымша білім беру жүйесінің, оқу-тәрбие үрдісіндегі өзіндік ерекшеліктерін қарастыруға мән бердік. Әрине, нарықтық экономикаға көшу үрдісі тұлға мен қоғам үшін сан түрлі ресми емес құрылымдардың, ақылы қызмет ұсынатын түрлерін алға шығарды. Дегенмен, бұл жүйенің мемлекет тарапынан қолдауынсыз белгілі бір нәтиже бермейтіндігі де анықталды. Біртіндеп, мемлекет тарапынан да қосымша білім беруге көңіл аударылып, аталған салаға қаржы аударыла бастады. Қосымша білім берудің негізгі мақсаты – балалардың үнемі өзгеріп тұратын жеке білім алу қажеттіліктерін қанағаттандыру. Тәжірибе көрсеткендей, адамның біліміне деген талаптар тек базалық біліммен ғана қанағаттандырылмайды. Базалық білім – қосымша білім беруге барынша мұқтаж. Қосымша білім тұлғаның қабілеттері мен қызығушылықтарын дамытып қана қоймай, оның әлеуметтік және кәсіби өзін-өзі анықтауына да тікелей ықпал етеді. Сондықтан, мақаламыздың соңында аталған салаға мемлекет тарапынан әлі де қолдау керектігін айтқымыз келеді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Дополнительное образование детей в Республике Казахстан: состояние и перспективы развития (методические рекомендации) –Республиканский учебно-методический центр дополнительного образования.– Астана, 2015 г.– 226 с.
2. Қазақстан Республикасындағы балаларға қосымша білім беруді дамытудың стратегиялық тәсілдері // <https://balkhash.goo.kz/files/blog/1454468832375.pdf>
3. Вахтерев В.П. Избранные педагогические сочинения /құраст Л.Н. Литвин, Н.Т. Бритаева. – М.: Педагогика, 1987. – 400 с.
4. Венцель К.Н. Свободное воспитание и свободная школа. // Хрестоматия по истории педагогики. –М., 1936. Т.4.
5. Шацкий С.Т. Педагогические сочинения в 4-х т. – М.1964.Т.2.
6. Голованов В.П. Исторические уроки становления и развития отечественной системы дополнительного образования детей //Вестник ПСТГУ IV. Педагогика. Психология. Выпуск 1(12). С 69–84. Буйлова Л.Н. Становление и развитие дополнительного образования в России: исторический контекст. // <http://www.xn-80aabfhklk8bedv.xn-p1ai/stati/155-2012-05-23-20-06-50.html>.
7. Максимова, Н.Н. «Финансирование социальных инвестиций в дополнительное образование детей» автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата экономических наук, Волгоград. (2006).
8. Омар Е. О. «Мәдени-тынығу жұмысы теориясы». – 2013 ж.
9. Сыздықбаева А.Д., Сейдуалиева А.Н. Оценка качества дополнительного образования детей в условиях школы (опыт Казахстана). //Вестник КазНПУ имени Абая, серия педагогических наук, №4 (72) 2021.
10. <https://edu.mcfz.kz/article/3737-osymsha-blm-beru-pedagogyny-lauazymdy-nsaulyy>
11. <https://u-s.kz/publ/3281-avtorly-ou-badarlamalaryn-rastyrua.html>
12. https://ziatker.kz/materials/index?name1=avtorlyq_bagdarlama&name3=qosymsa_bilim_bery
13. Орысша-қазақша түсіндірме сөздік: Педагогика // Жалпы редакциясын басқарған э.ғ.д., профессор Е. Арын – Павлодар: "ЭКО" ҒӨФ. 2006. – 482 б.

References:

1. Dopolnitel'noe obrazovanie detej v Respublike Kazahstan: sostoyanie i perspektivy razvitiya (metodicheskie rekomendacii) –Respublikanskij uchebno-metodicheskij centr dopolnitel'nogo obrazovaniya.– Astana, 2015 g. – 226 s.
2. Қазақстан Республикасындағы балаларға қосымша білім беруді дамытудың стратегиялық тәсілдері // <https://balkhash.goo.kz/files/blog/1454468832375.pdf>
3. Vahterev V.P. Izbrannye pedagogicheskie sochineniya /құраст L.N. Litvin, N.T. Britaeva. – М.: Pedagogika, 1987. – 400 s.
4. Vencel' K.N. Svobodnoe vospitanie i svobodnaya shkola. // Hrestomatiya po istorii pedagogiki. – М., 1936. Т.4.
5. Shackij S.T. Pedagogicheskoe sochineniya v 4-h t. –М.1964.Т.2.
6. Golovanov V.P. Istoricheskie uroki stanovleniya i razvitiya otechestvennoj sistemy dopolnitel'nogo obrazovaniya detej //Vestnik PSTGU IV. Pedagogika. Psihologiya. Vypusk 1(12). S 69-84. Bujlova L.N. Stanovlenie i razvitie dopolnitel'nogo obrazovaniya v Rossii: istoricheskij kontekst. // <http://www.xn-80aabfhklk8bedv.xn-p1ai/stati/155-2012-05-23-20-06-50.html>.
7. Maksimova, N.N. «Finansirovanie social'nyh investicij v dopolnitel'noe obrazovanie detej» avtoreferat dissertacii na soiskanie uchenoj stepeni kandidata ekonomicheskikh nauk, Volgograd. (2006).
8. Omar E. O. «Mәdeni-tynyғu zhymysy teoriyasы». – 2013 zh.
9. Syzdykbaeva A.D., Sejdualieva A.N. Ocenka kachestva dopolnitel'nogo obrazovaniya detej v usloviyah shkoly (opyt Kazahstana). //Vestnik KazNPU imeni Abaya, seriya pedagogicheskikh nauk, №4 (72) 2021.
10. <https://edu.mcfz.kz/article/3737-osymsha-blm-beru-pedagogyny-lauazymdy-nsaulyy>
11. <https://u-s.kz/publ/3281-avtorly-ou-badarlamalaryn-rastyrua.html>
12. https://ziatker.kz/materials/index?name1=avtorlyq_bagdarlama&name3=qosymsa_bilim_bery
13. Oryssha-қазақша түсіндірме сөздік: Педагогика // Жалпы редакциясын басқарған е.ғ.д., профессор Е. Арын – Павлодар: "ЭКО" ҒӨФ. 2006. – 482 б.